בתרתי תיבות ש"מ תרי שמות נינהו אלא מעתה [1]את כדר לעומר דפסק להו ספרא בתרי הכי נמי דתרתי שמי נינהו אמרי התם בשתי תיבות פסיק להו בשני שיטין לא פסיק להו אבל הכא אפי' בשני שיטין נמי פסיק להו: אבל אמרו חכמים כל עוף [וכו']: תניא [א]רבן גמליאל אומר דורס ואוכל בידוע שהוא טמא יש לו אצבע יתירה וזפק וקרקבנו נקלף בידוע שהוא טהור ר"א בר' צדוק אומר [א]מותחין לו חוט של משיחה אם חולק את רגליו שתים לכאן ושתים לכאן טמא שלש לכאן ואחת לכאן טהור ר"ש בן אלעזר אומר [ב]כל עוף הקולט מן האויר טמא ציפרתא נמי מקלט קלטה אמר אביי [ג]קולט ואוכל קאמרי' אחרים אומרים שכן עם טמאים טמא עם טהורים טהור כמאן כר' אליעזר [ב]דתניא ר"א אומר לא לחנם הלך זרזיר אצל עורב אלא מפני שהוא מינו אפי' תימא רבנן שכן ונדמה קאמרינן: וכחגבים כל שיש לו כו': מאי רובו אמר רב יהודה אמר רב רוב ארכו ואמרי לה רוב הקיפו אמר רב פפא [ד]הלכך בעינן רוב ארכו ובעינן רוב הקיפו ת"ר [ג][ה]אין לו עכשיו ועתיד לגדל לאחר זמן כגון הזחל מותר ר"א בר' יוסי אומר [2]אשר לא כרעים אף על פי שאין לו עכשיו ועתיד לגדל לאחר זמן מאי זחל אמר אביי אסקרין ת"ר [3][ו]את אלה מהם תאכלו את הארבה וגו' ארבה זה גובאי סלעם זה רשון חרגול זה ניפול חגב זה [ד]גדיאן מה ת"ל למינו למינהו למינהו ד' פעמים [ז]להביא ציפורת כרמים ויוחנא ירושלמית והערצוביא והרזבנית דבי ר' ישמעאל תנא אלו כללי כללות ואלו פרטי פרטות ארבה זה גובאי למינו להביא

ציפורת

רש"י

בתרתי. בשתי תיבות: **בשני שיטין.** בת מכאן ויענה מכאן: הכי גרסינן **יש לו אצבע יתירה וזפק וקורקבנו נקלף בידוע שהוא טהור.** ואריישא סמיך דתנא ליה כל עוף הדורס טמא ואם אינו דורס ויש לו עוד שלשה סימנין דהוו להו ארבעה בידוע שהוא טהור: **את רגליו.** אצבעותיו: **הקולט מן האויר.** שכשזורקין לו אוכל קולטו לתוך פיו ומקבלו מן האויר: **ציפרתא.** מכירין היו שהיא טהורה וזה שמה: **קולט ואוכל.** שאינו מניחו לארץ עד שלא יבלענו: **שכן.** כמו שוכן: **ונדמה.** דומה להם במראיתו: **הלכך.** הואיל ואמרינן הכי בעינן תרוייהו: **זחל.** מין חגב בלשון ארמי: **איסקרא.** ואין לו קרסולים בקטנותו וגדלים לאחר זמן: [ט]**אשר לא כרעים.** כתיב ואשר לו קרי: **רשון ניפול גדיאן יוחנא ירושלמית.** כך שמם: **ציפורת כרמים.** מין ארבה דאין לו גבחת וכן לארבה כדלקמן: **יוחנא.** מין סלעם דיש לו גבחת: **ערצוביא.** מין חרגול דיש לו זנב ולשניים הראשונים אין זנב: **הרזבנית.** מין חגב ואינו דומה לאלו במראה: **דבי ר' ישמעאל תנא.** הנך למינהו לאו פרטי נינהו כדאמרת דלא מרבי אלא מינא דכל חד אלא כללי נינהו ויש כאן כללי כללות ופרטי פרטות כלומר כללות הבאין אחר כללות שלא לצורך ואתו לדרשה ופרטין הבאין שלא לצורך אחר פרטות ולדרשה באו על כרחך ולקמן מפרש להו ואזיל דסלעם וחגב הן הפרטות שלא הוצרכו ולמינהו הכתובין עמהם הם הכללו' שלא הוצרכו:

ציפורת

תוספות

[ה]**רבי** יוסי אומר ושמו חגב. אומר היה הריב"ם דרבי יוסי מפרש מילתא דתנא קמא ולא פליג כדמוכח בגמרא דתנא דבי רבי ישמעאל דדריש כלל ופרט וכלל ומרבה כעין הפרט כל דאית ליה ד' סימנין ודריש חגב לשמו חגב ותנא דבי רב לא דריש חגב לשמו חגב אלא קאמר חגב זה גדיאן ולא מרבה מידי מכעין הפרט ובעי ה' סימנין הנך ארבע ואין ראשו ארוך ופסיל ראשו ארוך ותנא דמתניתין דקתני ארבעה סימנין ולא קתני אין ראשו ארוך ש"מ דסבר כתנא דבי רבי ישמעאל דמכשיר אפילו ראשו ארוך וא"ת נ"ל דכתב רחמנא חגב לשמו חגב תיפוק לי מכעין הפרט כמו הנך ד' סימנין וי"ל לפי שאין סימן זה דשמו חגב חשוב כשאר סימנין ולא הוה מרבינן ליה כי היכי דלא בעינן אין ראשו ארוך ומרבינן אע"פ דראשו ארוך ומהאי טעמא נמי איצטריך לאשמועינן דקרא כרעים בהדיא אי נמי כרעים איצטריך לכדדרשינן בגמרא אין לו עכשיו ועתיד לגדל אחר זמן א"נ לכלל ופרט דקאמר בגמרא אשר לו כרעים כלל אבל אין לפרש שיש באחד ממיני ארבה או ממיני סלעם וחרגול שאין שמו חגב ואין להם כרעים ואי לאו דכתביניהו קרא בהדיא הוה מכשרינן להו דבכלל ארבה וסלעם וחרגול נינהו דא"כ כי קאמר בגמרא דתנא דבי ר"י ותנא דבי רב איכא בינייהו ראשו ארוך לימא דאיכא בינייהו דאין שמו חגב דלתנא דבי רב שרי ולתנא דבי ר"י אסור וכן מכרעים קשה דקאמר בגמרא אשר לו כרעים כלל ארבה סלעם וחרגול פרט אדרבה הני פרטי מרבה יותר מן הכלל דכללא ממעט כל ארבה סלעם וחרגול שאין להם כרעים ופרטי מרבה וכי האי גוונא לא אשכחן דעביד כלל ופרט: **אע"פ** שאין לו עכשיו ועתיד לגדל אחר זמן. מדלכתיב לא באלף קדריש ולא מצי למימר לא שאין לו כרעים כלל קאמר דאדרבה סלעם ארבה וחרגול יש להם קרסולים כדקתני בהדיא בהצד השוה שבהן וכו' וכן אשר [ו](אין לו) חומה דגבי ערי חומה דריש אע"פ שאין לו עכשיו והיתה לו קודם לכן בפ' קמא דמגילה (דף ג:) ולא מצי למימר שאין לו כלל קאמר דבערי חומה מישתעי קרא וכן אשר לא יעדה והפדה ומתרגמינן דקיימי ליה פי' שהיה לו לקיימה וליעדה דמצות יעידה קודמת ומהאי קרא דרשי' ליה בפ"ק דבכורות (דף יג.) דמצות יעידה קודמת למצות פדייה שנאמר אשר לא יעדה והפדה ואע"ג דכתיב באל"ף דרשינן כאילו כתיב בוי"ו כלומר שהיה לו ליעדה ואינו רוצה והפדה והיינו טעמא דלמה ליה למכתב אשר לא יעדה פשיטא דבלא יעדה מישתעי קרא דאם יעדה היתה צריכה גט וגם לא היתה צריכה פדיית אב שבשעת ייעוד פקע שעבוד שפחות מינה וא"ת בפרק כשם (סוטה לא.) דפריך וכל היכא דכתיב לא באל"ף ממש הוא והא כתיב בכל צרתם לא צר ומלאך פניו הושיעם ואמאי לא מייתי מכל הנך קראי ויש לומר דבכל הני איכא הוכחה מגופיה דקרא שרוצה לומר אשר לו בוי"ו אע"ג דכתיב באל"ף [ז]דאדרבה סלעם וחרגול יש להם קרסולים וערי חומה ביש להם חומה איירי וגבי יעדה כדפרישית מדכתיב כלל אבל צרתם לא צר לא מוכח מגופיה דקרא שהקב"ה כביכול מיצר בצרתם של ישראל אלא מקרא אחר [ח]דכתיב עמו אנכי בצרה וא"ת והיכי דרשינן הכא וגבי ערי חומה מדכתיב לא באל"ף דבעי למימר קרא אע"פ שאין לו עכשיו והא מסקינן בפרק כשם (גם זה שם) דלא"ף משמע הכי והכי הן או לאו ויש לומר דמ"מ דרשינן מדשני למכתב באל"ף יותר מכל אותם לו שרוצין לומר הן שכתובין בוי"ו ש"מ לדרשה ולא צר נמי דרשינן במדרש דכתיב באל"ף דכל צרה שאינה לישראל מאומות אינה צרה: **אלו** כללי כללות ופרטי פרטות. כדדרשינן בסמוך דאשר לו כרעים כלל ארבה סלעם וחרגול פרט למינהו חזר וכלל ולאו דוקא נקט תנא דבי ר' ישמעאל סלעם לכלל ופרט וכלל דסלעם קרא יתירא למישרי ראשו ארוך כדמסקינן בסמוך ולמינהו דסלעם מפרש הריב"ם דאיצטריך דאי לא כתיב למינהו הוה אמינא דוקא במין סלעם שרי ראשו ארוך אבל בשאר לא להכי כתיב למינהו לרבויי בכולהו א"נ הוה אמינא דסלעם אתא לאסור מינו קמ"ל ולא קאמר כללי כללות למימר דכל אלו ראויין לדונם בכלל ופרט וכלל אלא ה"ק אלו כללות הבאין אחר כללות ופרטות הבאין אחר פרטות וצריך לדורשם כולם כפי הראוי וארבה וחרגול בלבד הם דבאים בכלל ופרט[י] כדמוכח בשמעתא וסלעם למישרי ראשו ארוך כדמסקינן וחגב להצריך ששמו חגב ולמינהו דחגב להצריך [א] כדמפרש בהדיא בברייתא ולמינהו דסלעם כדמפרש ליה מסברא דנפשיה כדפרישית וא"ת למה הוצרך לכתוב למינהו בכל אחד בארבה וסלעם וחרגול לכתוב למיניהן ויהיה די בכל אחד לשלשתן בסוף ויש לומר משום דארבה וחרגול הם הם לבדם שבאין בכלל ופרט וכלל כדפרישית וראויין היו ליכתב זה אצל זה והפסיק בסלעם וכתבו באמצע בין ארבה וחרגול לשום דרשה דלא על חנם הוא שכתבו שלא במקומו וכיון שהוצרך לכותבו באמצע בשביל שום דרשה שוב אינו יכול לכתוב למיניהן לבסוף כי זה לא יתכן שלמיניהן יהיה עומד על ארבה וחרגול להיות להן כלל אחרון בפני עצמם ועל סלעם לא יהא עומד לכלל אלא לדרשה אחרת כמו שאנו דורשים עכשיו למינהו דסלעם ולפי שיש לארבה וחרגול לכל אחד כלל בפני עצמו ואין שניהם נידונים יחד בדין אחד של כלל פרט וכלל אלא בשנים שכל אחד ואחד נידון לבדו בכלל ופרט צריך לעשות בנין אב משניהם מארבה וחרגול וללמד משניהם בהצד השוה בשניהם ומה שאומר הרי אתה דן בנין אב משלשתן זה לפי שלא פירש עדיין דסלעם קרא יתירא הוא והכי פירושא דברייתא לפי המסקנא הרי אתה דן בנין אב משלשתן בהצד השוה והואיל וכן הוא לא מצריך רק ארבעה סימנין דכי מעיינת ביה שפיר בארבה וחרגול סגי לעשות בנין אב משניהם ואייתר ליה סלעם לרבויי ראשו ארוך והא דמרבינן ראשו ארוך ולא אמרינן דמרבינן ואע"ג דלית ליה חד מהנך ד' סימנין

ואין

עין משפט נר מצוה

רעב א ב ג מיי' פ"א מהלכות מאכלות אסורות הלכה כ סמג עשין סב טוש"ע י"ד סי' פב ס"ב:

רעג ד ה מיי' שם הלכה כב כג סמג שם טוש"ע י"ד סי' פה סעיף א:

רעד ו ז מיי' פ"א שם הלכה כא:

◆

רבינו גרשום

הכא אפילו בשתי שיטות פסיק לה. כלומר דכתבינן בת בסוף שיטה אחת ויענה בתחילת שיטה אחרת: בשוכן ונדמה להן קאמרינן כלומר דהתם רבנן מודו: אשר לוא כלומ' לא לו עכשיו ועומד לגדל לאחר זמן לפיכך כתב לוא מלא. איסקרא גרסינן: והדביינות גרסינן: אלו כללי בללות ואלו פרטי פרטות כללי כללות ציפורת כרמים זה כלל אחד אושכף זה כלל אחר כרספת ושיתלונית זה כלל שלישי ראשו ארוך זה כלל רביעי. פרטי פרטות (פרטות) פרט ראשון ארבה זה גובאי. פרט שני סלעם זה נפול פרט שלישי חרגול זה רשון:

מסורת הש"ס

א) [תוספתא פ"ג ה"ו ע"ש], ב) ב"ק נג., ג) [תוספתא פ"ג ה"ט], ד) [גי' הערוך גדיין וכתב המוסף דכך מוכח מתרגום ירושלמי ע"ש בערך גדיין], ה) [צ"ל אחרי ד"ה זחל], ו) שייך למתניתין לעיל נט., ז) [צ"ל לא], ח) [צ"ל לארבה], ט) עיין רש"ל, י) [צ"ל ופרט וכלל].

◆

תורה אור השלם

1. וַיְהִי בִּימֵי אַמְרָפֶל מֶלֶךְ שִׁנְעָר אַרְיוֹךְ מֶלֶךְ אֶלָּסָר כְּדָרְלָעֹמֶר מֶלֶךְ עֵילָם וְתִדְעָל מֶלֶךְ גּוֹיִם:
בראשית יד א

2. אַךְ אֶת זֶה תֹּאכְלוּ מִכֹּל שֶׁרֶץ הָעוֹף הַהֹלֵךְ עַל אַרְבַּע אֲשֶׁר לוֹ כְרָעַיִם מִמַּעַל לְרַגְלָיו לְנַתֵּר בָּהֵן עַל הָאָרֶץ:
ויקרא יא כא

3. אֶת אֵלֶּה מֵהֶם תֹּאכֵלוּ אֶת הָאַרְבֶּה לְמִינוֹ וְאֶת הַסָּלְעָם לְמִינֵהוּ וְאֶת הַחַרְגֹּל לְמִינֵהוּ וְאֶת הֶחָגָב לְמִינֵהוּ:
ויקרא יא כב

◆

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] תוס' ד"ה אלו וכו'. ולמינהו דחגב להצריך כל הסימנין הללו כמפרש וכו' כצ"ל:

◆

מוסף רש"י

לא לחנם הלך זרזיר כו'. ר' אליעזר סבר זרזיר עוף טמא הוא ורבנן פליגי עליה (ב"ק צב:).